

fälliga Utskott för uppgörande af förslag till reglementariska föreskrif-
för Riksdagen m. m.

Anmälades och bordlades: Banko-Utskottets Mem. N:o 2, om utse-
ende af Revisorer till granskning af Göteborgs och Malmö länekontors
förvaltning och räkenskaper för år 1866.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 6 Februari 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades fyra protokollsutdrag för den 4 dennes samt protokollet
för den 19 sistlidne Januari.

Föredrogs, delgafs Andra Kammaren och hänvisades till Stats-Ut-
skottet Rikets Ständers år 1866 församlade Revisorers berättelse om
granskningen af Riksgälds-kontorets tillstånd och förvaltning, jemte Her-
rar Fullmäktiges i nämnda verk med anledning deraf afgifna förklaring.

Företogs val af sju ledamöter i Riksdagens särskilda Utskott för
behandling af Herr C. J. Meijerbergs motion N:o 144, om folkskole-
lärare-seminariernas ombildning m. m.; och befunnos, efter valförrätt-
ningens slut, dertill hafva blifvit utsedde:

Herr Berlin, Nils Johan,	med 78 röster.
» Bergstedt, Carl Fredrik,	» 77 »
Grefve Wachtmeister, Axel Knut,	» 75 »
Herr Beckman, Anders Fredrik,	» 73 »
» Ekman, Gustaf,	» 73 »
Grefve Ehrensvärd, Albert,	» 47 »
Friherre Hamilton, Hugo Adolf,	» 47 »

Föredrogs ånyo Andra Kammarens den 2 och 4 dennes bordlagda protokollsutdrag, N:o 85, innefattande hemställan till Första Kammaren att biträda Andra Kammarens beslut om tillsättande af ett särskildt Utskott, bestående af fjorton ledamöter, sju af hvardera Kammaren, för behandling af Herr B. W. Hessles motion, N:o 157, om åtgärders vidtagande för afhjelpande af jordbrukarnes nuvarande finansiela betryck.

Sedan, uppå begäran af Herr Ekman, Carl, den ifrågavarande motionen blifvit uppläst, yttrade

Herr Ekman: Efter min uppfattning innehåller den af Herr Hessle väckta motionen endast *ett* bestämdt yrkande, nemligen att ett särskildt Utskott måtte tillsättas för att afgifva utlåtande angående orsakerna till jordbrukarnes närvarande finansiela betryck. Då emellertid 37 § Riksdags-ordningen uttryckligen innehåller, att särskildt Utskott ej får upptaga annan fråga än den, som tillhör ständigt Utskotts behandling, men motionärens yrkande icke är af beskaffenhet att bära af ständigt Utskott behandlas, synes det mig ock vara mot grundlagen stridande att lemna bifall till ifrågavarande hemställan. Jag har visserligen icke något att anmärka deremot, att en utredning varder företagen i den syftning motionären föreslagit, utan skulle tvärom önska en dylik, sedan så många ledamöter inom Andra Kammaren därför uttalat sig. Men jag tror icke, att det kan ske i den ordning, motionären förmenat, utan synes det mig, som skulle motionären kunna vinna sitt syfte endast derigenom att han väckte en ny något modifierad motion, hvilken ju kunde komma att behandlas af ett tillfälligt Utskott. På dessa rent formela skäl yrkar jag afslag på den af Andra Kammaren gjorda hemställan.

Skulle åter dessa mina åsigtter icke af Kammaren godkännas, utan motionen, på grund af det deri förekommande yttrande om bankovinstens användande, anses vara hänförligt till ständigt Utskotts handläggning och i följd deraf kunna behandlas af särskildt Utskott, så tager jag mig friheten fästa uppmärksamheten på en omständighet, som med denna fråga står i sammanhang. I den instruktion, som sista Riksdag meddelade det vid nästa riksdag blifvande Banko-Utskottet, hette det, att Utskottet borde, i sammanhang med det förslag till reglering af Bankens låne- och kreditiv-rörelse, som Utskottet hade att afgifva, meddela yttrande och förslag, huru den sedan 1865 års början upplupna bankovinst borde användas. I denna instruktion synes mig ligga ett skäl för afslag till ifrågavarande hemställan, ty det särskilda Utskott, som här blifvit ifrågasatt, skulle eljest efter de antydningar motionären lemnat, komma att äfven behandla frågan, huru bankovinsten skulle användas. Jag får således äfven ur denna synpunkt yrka afslag på hvad Andra Kammaren hemställt om tillsättande af ett särskildt Utskott, för behandling af den fråga Herr Hessle i sin motion framställt.

Herr Hasselrot: Jag anhåller att få utgå från ett par axiomer: att jordbruket är landets modernäring; att, om denna lider, det hela deraf tager skada och att jordbruket för närvarande befinner sig i en lidande och tryckt ställning, till följd af bristande förlag och penningetillgång.

Jag har visserligen hört uppgifvas, att det icke är jordbruket, som befinner sig i en tryckt ställning, utan jordbrukaren; men detta är väl endast ett talesätt, emedan det är väl uppenbart, att, om idkaren af denna näring, till följd af bristande rörelse-kapital, befinner sig i en tryckt ställning, som förlamar hans verksamhet, sjelfva näringen deraf skall lida. Andra finnas, som jäfva denna uppgift, under förklarande, att jordbruket aldrig befunnit sig i ett mera blomstrande tillstånd än nu. Detta vill jag medgifva, om man tager ett steg i tiden tillbaka. Jag vill emellertid besvara denna invändning med en fråga: Hvad har varit orsaken till att jordbruket under de sista decennierna stigit till en förut icke anad höjd och vunnit en utveckling, som är jemförlig med de högst kultiverade länders? Orsaken är att söka i den rika penningtillgång, som under denna tid stått jordbrukaren till buds och hvarmed han riktat jordbruket och landet. Men med orsaken upphöra äfven verkningarne. Den rika penningeström, som under dessa år flödat öfver landet och befruktat dess näringar, har nemligen dels utsinat och dels tagit andra riktningar, så att den nu går jordbrukaren förbi, lemnande honom i en brist och förlägenhet, som förlamar hans verksamhet.

Väl inser jag, att till den nuvarande förlägenheten finnas många och kombinerade orsaker, och att för de flesta ej finnes någon bot, utan att jordbruket får reda sig sjelf med de hjälpmedel, till hvilka jordbrukaren blifvit hänvisad — sparsamhet och arbete. En orsak kvarstår dock, som kan och bör afhjelpas, och denna är att jordbrukaren, i fråga om möjligheten till förlag och rörelsekapital, genom banklagstiftningen, sådan den sig utvecklat, blifvit försatt i en *undantagsställning*.

Om det icke kan nekas, att hvarje näring, och icke minst jordbruket, är i behof af förlag och rörelsekapital, i hvilken ställning befinner sig då jordbrukaren i förhållande till detta behof? Före 1852 hade till jordbrukets gagn varit afsatta omkring åtta millioner ur den gamla fastighetslånefonden, till amorteringslån åt jordbrukarne. Detta var icke banknessigt, sade man, och fonden blef indragen. Jordbrukarne hade bildat hypoteksföreningar för indragande af lån till amortering af gamla skulder och till förlag. Detta fann man vådligt för Rikets kredit. Hypoteksföreningarnes verksamhet stäcktes genom inrättandet af Allmänna Hypoteksbanken, å hvilken till yttermera säkerhet äfven sattes kapson genom bestämmande af en fix ränta för dess upplåningsrätt. Sedan jordbrukarne på detta sätt blifvit bundna, gjorde man räntan fri för korta lån och inrättade enskilda banker i nästan hvarje liten stad. Följden blef den, man kunnat förutse, att kapitalisten, som naturligtvis heldre tager 10, 12 för att ej säga 25 procent ränta för sina penningar i bankerna än 6 procent af jordbrukaren, lösgjorde sina kapitaler ur fastigheterna och insatte dem i bankerna, hvilka med dem bedrifva en rörelse, som säkert varit ganska nyttig för den större rörelsen, för handel och näringar, hvilkas idkare äro betjenade med penningar på kort tid, men som är förstörande för jordbrukaren, hvilken ej inhöstar mer än en skörd om året och som ej utan den största olägenhet kan fyra gånger om året uppvisa det lånta förlaget i bankluckan.

Det är för detta olyckliga undantags-förhållande motionären vill söka bot genom de förslag, han framställt om åstadkommande genom
hypoteks-

hypoteksbanken af ett inhemskt obligationssystem, till underlättande af hvilket han föreslagit, att till hypoteksbanken bör öfverlemnas den gamla fastighets-lånefonden, inflytande medel från upphörande filialbanker och bankovinsten, hvarjemte han begärt en utredning af de förhållanden, som vållat den närvarande förlägenheten, och hvilka medel böra användas till dess afhjelpande.

Man har invändt, att denna fråga icke tillhör ett särskildt Utskott, utan bör hänvisas till ett tillfälligt; men då frågan om användande af fastighets-lånefonden och bankovinsten samt filial-bankernas skulder utom allt tvifvel hör till Banko-Utskottet, är det väl klart att såväl frågan härom, som den begärda utredningen, huruvida det vore gagneligt att dessa medel ställdes till hypoteksbankens disposition, bör hänvisas till ett särskildt och icke ett tillfälligt Utskott, om de ej komma att af Banko-Utskottet handläggas. Då nu en sådan undersökning om orsakerna till den svåra ställningen i landet är begärd och af Andra Kam-maren beslutad, är ett bifall till förslaget ett tillmötesgående icke allenast af Medkammarens, utan hela landets önskan, och, om dermed intet annat vinnes, skall sinnesstämningen lugnas, då folket finner, att Riksdagen ej vänder döförat till för landets viktigaste fråga, utan gör hvad som kan ske för att undersöka och afhjelpa förlägenheten. Jag försäkrar eder, Mine Herrar! att jag i dessa frågor icke dömer efter hörsagor. Såsom domare på landet känner jag ställningen bland folket och kan intyga, att den i den provins jag tillhör är sådan, att, om hjälp och förändring ej snart inträffar, landet går till mötes en katastrof, svårare än den, hvaraf landet år 1815 hemsöktes.

Landet är nu sysselsatt med realiserandet af den rika skörd, som sistlidna år inhöstats, och endast i Malmö lära under hösten export-rats spannål för tio millioner R:dr. Jag hemställer, huru förhållandet skulle varit, om landet i stället under sistlidet år hemsökts af missvext. De tio millioner R:dr silfver, som vid sista tiden funnos i Banken, torde då snart rest utrikes och hurudant hade förhållande då blifvit. Men då tillståndet i landet efter en femtioårig fred är sådant, att det kan ruineras af en enda felslagen skörd, är tiden kanske inne att se sig något tillbaka för att undersöka, hvilka orsakerna kunna vara till ett så olyckligt förhållande.

Jag slutar med att tillstyrka bifall till Andra Kam-marens framställning.

Herr Tornerhjelm: Den förste talaren ansåg, på grund af bestämmelserna i 37 § Riksdags-ordningen, det vara grundlagsvidrigt, att ett särskildt Utskott tillsattes för behandlingen af ifrågavarande motion. Jag kan icke finna, att denna åsigt är riktig. Ty tydligt synes mig vara att, om det än icke är med tydliga ord uttryckt, hufvudsyftet med motionen dock är sådant, att det hör till Banko-Utskottets behandling. Om man nu ock kunde gifva motionärens ord en annan tolkning, tror jag, att det vore hvarken rätt eller klokt att så tillvägagå, synnerligen då efter en lång och liffig diskussion i Andra Kam-maren en stor majoritet derinom beslutat tillsättandet af ett särskildt Utskott.

Hvad sjelfva saken angår, tror jag visserligen icke att med den ifrågasatta utredningen jordbrukarne blifva i någon väsendtlig grad

hjelpta, likasom jag ock tror, att det ej är skäl, att bankovinsten användes, på sätt motionären antydt. Men detta hindrar mig dock ej att bifalla hvad Andra Kammaren här hemställt. Blir Utskottet, såsom jag hoppas, sammansatt af praktiske och erfarne män, så kommer det nog att göra sig reda för förhållandena i denna fråga; och följdén deraf kan måhända blifva, att man kommer till visshet derom, att grundorsaken till jordbrukets betryck icke är den, som man nu allmänt föreställer sig, likasom att de nuvarande bekymren icke kunna snart hjälpas. Men hurudant resultatet af Utskottets undersökningar än må blifva, står det dock fast för mig, att man bör på allt sätt komma jordbrukarne till mötes och att man från Statens sida bör göra allt hvad som är möjligt och med Statens ändamål förenligt för att hjälpa dem.

Jag får därför tillstyrka bifall till hvad Andra Kammaren här hemställt.

Herr Bennich: I afseende på de här uttalade formela betänkligheterna mot bifall till hvad Andra Kammaren hemställt, får jag förklara, att jag instämmer med de två sista talarne.

Hvad sjelfva saken angår, vill jag nu icke ingå i någon undersökning, om något eller hvad kan göras för att hjälpa jordbrukarne i deras betryck. Men då jag är af den öfvertygelsen att, för såvidt det kan bero af den ena eller andra Statsmagten, den icke bör lägga något hinder i vägen för att all möjlig utredning i frågan må vinnas, och att jordbrukarne må erhålla allt det bistånd, som dem må kunna lemnas, tillstyrker jag bifall till hvad Andra Kammaren hemställt.

Herr Ekenman: Det torde ej vara behöfligt att söka ådagalägga, att jordbrukarnes ställning är bekymmersam, ty jag tager för afgjort, att detta förhållande är för alla väl bekant. I betraktande häraf och ehuru jag fruktar, att den ifrågasatta undersökningen icke kommer att leda till de tillfredsställande resultat, man deraf förespeglat sig, förefaller det mig dock, som om bifall till förslaget om undersökningens anställande vore det minsta man kunde begära, likasom jag fruktar, att det skulle anses såsom ett hån mot allmänna meningen, som af denna Riksdag väntat ett allvarligt behjertande af landets för närvarande vigtigaste fråga, derest man förklarade, att förevarande motion är grundlagsvidrig och får ej, i den ordning den blifvit väckt, blifva föremål för vidare behandling. En stor majoritet inom Andra Kammaren har redan beslutat tillsättande af särskildt Utskott för behandling af Herr Hessles motion, och jag förmenar det äfven grannlagenheten bjuder, att Första Kammaren går den sålunda uttalade önsknigen till mötes, hvilken grannlagenhet synes mig väl kunna utöfvas, utan att Första Kammaren derigenom i någon mån eftersätter den fria pröfningsrätt, som bör vara hvarje Kammare förbehållen. Derföre får jag anhålla, att Herr Talmannen måtte göra proposition på bifall till hvad Andra Kammaren här hemställt, och att Första Kammaren måtte detsamma godkänna, ett godkännande, som, om det lemnades utan föregången votering, skulle höja värdet deraf.

Herr Arrhenius: Närmast föregående talare hafva uttryckt min åsigt i saken, hvarför jag kan vara kort. Att jordbruket för närvarande

är i en bekymmersam ställning kan ej bestridas. Då detta är ett oförnekligt faktum, så får man ej rygga tillbaka för att göra hvad man kan för att afhjelpa förlägenheten. De två nästföregående talarne hafva redan uttalat, hvad Första Kammarrens pligt och skyldighet i förevarande fall synes mig bjuda. Jag slutar därför med att förklara, att jag bifaller Andra Kammarrens ifrågavarande hemställan, dervid jag ej kan underlåta att tillika yttra, att det skulle innerligen glädja mig, ifall Första Kammarren enhälligt och utan votering godkände berörda hemställan.

Friherre Bildt: Jag har visserligen icke något emot att i förevarande fråga få all möjlig utredning, helst den möjligen kunde leda till en riktigare uppfattning af frågan, än den som nu synes vara den allmänt rådande, och jag skulle likaledes gerna af grannlagenhets-skäl instämna i Andra Kammarrens beslut, ifall dessa skäl finge vara de afgörande; men jag kan det icke, emedan det synes mig stå i strid med grundlagens tydliga föreskrift. I 37 § Riksdags-ordningen heter det, att särskildt Utskott ej skall upptaga annan fråga än sådan, som tillhör ständigt Utskotts behandling. Jag tror dock att, äfven om Herr Hessles motion i dess närvarande form icke kan bifallas, syftmålet med densamma lätt kan vinnas genom en förändring deraf, så att den må kunna remitteras antingen till Banko-Utskottet eller till ett tillfälligt Utskott.

Motionären har likasom i förbigående antydt lämpligheten deraf, att Riksbanken måtte, såsom liqvid för de till hypoteksbanken öfverlåtna fastighetslånen, taga liqvid i hypoteksbankens på högst tio års successiv återbetalning ställda obligationer, och att Riksbankens vinst måtte reserveras för banken samt utsläppas i rörelsen mot dylika obligationer, äfvensom att de belopp, som Riksbanken lemnat filialbankerna, hvilkas oktroj nu upphör, måtte användas till förstärkande af Rikets lånekontors allmänna diskontfond. Skulle dessa förslag utgöra hufvudsyftmålet med motionen, borde den tydligen remitteras till Banko-Utskottet.

I en mellanmening har motionären ifrågasatt, att Riksgälds-kontoret borde lenna understöd till bolag och menigheter i obligationer, till hvilkas amortering och berättande Riksdagen borde anslå medel. Denna del af motionen hör påtagligen till Stats-Utskottets behandling.

Hufvudsakligen synes dock motionen gå ut derpå, att en sakkunnig delegation af Riksdagen bör uteslutande taga frågan, huru jordbrukarnes betryck må afhjelpas, om hand, i sammanhang hvarmed motionären hemställt, att ett särskildt Utskott måtte tillsättas, som, om det så nödigt funne, efter sammanträde med Stats-, Banko- och Lag-Utskotten, måtte afgifva utlåtande angående nämnda angelägenhet, i den syftning motionären antydt.

Om detta är en riktig uppfattning af motionärens mening, så hör frågan ej till ständigt utan till ett tillfälligt Utskott.

Uti intet af de här citerade fallen kan motionen således hänföras till ett särskildt Utskotts behandling, och då man ej kan förbise, att bankovinstens användande är ett af motionärens förslag, anhåller jag att ånyo få fästa uppmärksamheten derpå, att Rikets sist församlade Ständer i sin instruktion för det vid nästa riksdag blifvande Banko-Utskott förständigt detsamma att uppgöra förslag, huru den sedan 1865 års början

upplupna bankovinsten skulle användas. Det är således deraf redan afgjort, att Banko-Utskottet skall yttra sig öfver det, som motionären synes vilja förbehålla ett särskildt Utskott. Under sådana förhållanden och då det väl ej kan vara meningen, att två olika Utskott skulle behandla samma ämne, kan man väl ej annat än medgifva, att man af formela skäl måste hafva stora betänkligheter mot bifall till motionärens förslag.

Men jag tillåter mig fästa Kammarens uppmärksamhet på ytterligare en omständighet, som härvid torde böra tagas i betraktande. Ut i Riksdagsordningens 47 § heter det: »Derest ständigt Utskott anser nödigt att till öfverläggning om något ärende med annat ständigt Utskott sammanträda, skall sådant ske genom deputerade, på sätt Utskotten derom öfverenskomma.» Det är således ej sagdt, att särskildt Utskott må med annat, särskildt eller ständigt, Utskott sammanträda, eller huru man dervid bör gå tillväga. Nu har dock motionären i sin så kallade klämm själf antydtt möjligheten deraf, att det af honom föreslagna särskilda Utskottet behöfde sammanträda med Stats-, Banko- eller Lag-Utskotten eller måhända med alla tre. Men för ett sådant fall saknar grundlagen, som sagdt är, alla bestämmelser. Äfven från denna synpunkt är således motionen bristfällig.

Jag tror derföre, att man ingalunda behöfver leta i grundlagen efter anledningar för att afslå motionen. Såvidt jag förstår grundlagen, tror jag fastheldre, att den oförtydligt bjuder, att en motion sådan som den förevarande ej kan lagligen remitteras till ett enskildt Utskott. Jag upprepar, hvad jag förut sagt, att jag anser den föreslagna utredningen kunna vara till stort gagn, ehuru jag med en föregående talare instämmer deri, att den troligtvis icke kommer att leda till de resultat, som man synes vänta. Huru denna utredning skall kunna vinnas, antingen genom ett sammansatt Stats- och Banko-Utskott eller genom ett af Andra Kammarerna tillsatt tillfälligt Utskott, derom torde jag för närvarande icke behöfva yttra mig. I afseende på förevarande motion får jag förklara, att jag af formela skäl ej kan bifalla densamma.

Jag vill nu icke ingå i någon vidlyftig utredning om anledningarne till jordbrukarnes närvarande finansiella betryck, men orsaken är enklare än man synes tro. Hufvudanledningen dertill ligger deri, att man på de sednare åren drifvit för stora och vidlyftiga affärer. Under 1850-talet började här i landet visa sig en ovanligt rik tillgång på rörelsekapital. Denna tillgång var dels naturlig, dels konstlad, och hade sin upprinnelse dels i de tillfälliga inkomsterna i följd af Englands och Frankrikes krig med Ryssland under nämnda tid, men dels och hufvudsakligen af den penningeström, som uppstod genom upptagandet af de stora lånen för de allmänna arbetenas utförande. Dessa förhållanden drefvo upp spekulationen till en onaturlig höjd. När så penningekällorna började utsina och man skulle betala sina skulder, då kom betrycket. Jag tror, att man kan göra mycket till jordbrukets gagn, men icke på det sätt, att man till dem anvisar större eller mindre del af Statens medel. Ty från hvilka skulle dessa medel tagas, om icke från den icke-jordbrukande delen af Sveriges innebyggare; men, sannerligen, de äro icke i en sådan ställning, att de kunna något undvara.

Jordbruket behöfver förlagslån, och sådana kunna beredas, om man borttager de hinder därför, som nu finnas i instruktionen för hypoteksföreningarne och Allmänna Hypoteksbanken. De långa lånen äro ej förlagslån, utan betraktas och äro i allmänhet köpeskillingsliqvider. Om återbetalningen af lånen vore ställd på kortare tid, skulle jordbrukaren ock väl betänka sig för att använda de derigenom erhållna medlen till arbeten, som icke inom en någorlunda begränsad tidrymd återgäldade den derå nedlagda kostnaden, och kan icke kostnaden för ett arbete återgäldas på 10 eller 15 år, synes mig ej den enskilde, för ett sådant arbetes utförande, böra erhålla understöd från några allmänna låneinrättningar. Må man därför sätta hypoteksföreningarne och hypoteksbanken i tillfälle att lemna jordbrukarne verkliga förlagslån, d. v. s. lån på kortare tid än förut, privatbankerna lemna dem årets löpande förlag, och jordbruket skall befinna sig deraf väl, vida bättre än genom bankovinstens användande till fördelning på några få skuldsatte jordbrukare.

Herr Friherre Raab, Ad. Chr.: Den siste värde talaren har antydt, att han önskade kunna lemna sitt bifall till förevarande framställning, men förklarade tillika att han dertill funnit sig förhindrad till följd af formela betänkligheter. Jag vågar påstå att detta visst icke var den obotfärdiges förhinder, alldenstund vi alla hörde med hvilken värma och talang han skildrade den bekymmersamma ställningen i landet, och jag hoppas därför, att om jag skulle lyckas undanrödja betänkligheterna emot det formela i frågan, han såväl som de öfriga medlemmar af denna Kammare, hvilka yttrat sig i ämnet, skulle rösta för bifall till den gjorda framställningen.

I detta hänseende vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att det ingalunda är Herr Hessles motion, som är föremål för vår öfverläggning, utan vi hafva för det närvarande endast att fatta vårt beslut i anledning af den framställning från Andra Kammaren, som genom det föredragna protokollsutdraget kommit till denna Kammare. Jag skall därför utbedja mig Kammarens uppmärksamhet, medan jag uppläser detta protokollsutdrag, som lyder sålunda:

(Det föredragna protokollsutdraget upplästes.)

Vi behöfva således ingalunda ingå i någon kritik af motiverna till Herr Hessles motion, utan endast hålla oss till Andra Kammarens beslut, som allenast går ut på tillsättandet af ett särskildt Utskott för utredande af ställningen inom landet och de medel, som till dess förbättrande kunna vara lämpliga; och jag hemställer om icke vid detta förhållande hvad den siste talaren yttrade om behovet af en dylik utredning är fullt tillämpligt.

Herr Hessles motion är visserligen nämnd i Andra Kammarens beslut, men jag kan ej finna att detta bör kunna lägga hinder i vägen för tillsättande af ett särskildt Utskott för det angifna ändamålet. Vill man gå ännu längre, hemställer jag om icke just samma 37 § Riksdagsordningen, som af den siste talaren åberopades, i förevarande fall medgifver tillsättande af särskildt Utskott. Der läses nemligen, att när sådant finnes nödigt må särskildt Utskott tillsättas för upptagande af »fråga, som tillhör ständigt Utskotts behandling.» Den åberopade §:n säger icke att särskildt Utskott kan tillsättas för upptagande af *en* fråga, som tillhör *ett* ständigt Utskotts behandling, och den lägger således icke

något hinder i vägen för tillsättande af särskildt Utskott för behandlingen af flera frågor, som tillhöra flera ständiga Utskotts behandling.

Hvad åter angår den bekymmersamma ställningen i landet, vill jag icke åter upprepa de flera bevis derpå, som vi af flere talare under denna diskussion haft tillfälle höra, men ber blott att få berättas en anekdot från år 1809. Man klagade öfver den förskräckliga belägenheten, hvori landtvärnet genom hunger och köld hade kommit, och en den tidens — jag vill ej säga blomstermålare, — men optimist invände att det icke vore så farligt, enär landtvärnet blott gjorde sig sjukt. »Ja det är möjligt» — erhöll han till svar — »men de, som göra sig sjuka, äro åtminstone konsekventa, ty de dö.»

Detta i förbigående om ställningen i landet. Till slut vill jag blott förklara att enligt mitt förmenande det skulle vara i högsta mätto oklokt, om Kammaren motsatte sig tillsättandet af särskildt Utskott, som blifvit af Medkammaren med så stor pluralitet begärdt. Visserligen vågar jag icke hysa den förhoppning, att det allmänna betrycket genom en sådan ställning skulle kunna afhjelpas, men den skulle tvifvelsutan bidraga dertill, att man finge mera insigt i orsakerna till förlägenheten och kunde kanske äfven leda till några mindre åtgärder för afhjelpande af densamma.

Friherre Sprengtporten: Ehuru det under riksdagens lopp vid många tillfällen lärer hända, att Kamrarna stadna i sinsemellan olika beslut, synes det mig likväl betänkligt, att den ena Kammaren i formfrågor upphäfver sig till censor öfver den andra, helst då ett beslut, såsom i detta fall, blifvit fattadt med stor pluralitet.

Jag inser ganska väl att tvifvel kunnat uppstå, om Herr Hessles motion bort, då den väcktes, remitteras till särskildt eller tillfälligt Utskott, och således äfven huruvida med anledning af den gjorda framställningen tillsättningen af ett särskildt eller tillfälligt Utskott bör af denna Kammare beslutas, men jag kan derom icke fatta huru de, som hysa den åsigt, att motionen bort handläggas af tillfälligt Utskott och sålunda önska att frågan må få en behandling på ett eller annat sätt, kunna påyrka afslag å den föredragna inbjudningen. Så många skäl hafva redan blifvit anförda för bifall till densamma, att jag icke behöfver tillägga flera, utan instämmer blott med de flera talare, som yrkat härpå.

Då man under denna öfverläggning bragt på tal sjelfva hufvudfrågan — jordbrukets ställning — må det tillåtas mig att derom tillägga några ord. Äfven jag delar deras mening, som tro att denna ställning är så betänkelig, att densamma icke från Statsmagternas sida kan lemnas utan uppmärksamhet. Mer eller mindre ofördelaktiga konjunkturen för näringarna kunna visserligen alltid uppstå; men då de icke visa sig vara öfvergående, utan tvärtom mycken anledning är till det antagande, att de blifvit framkallade af sjelfva lagstiftningen, då är det en pligt att undersöka orsakerna och, om man skulle hafva beträddt en oriktig väg, hejda sig, innan man fortsätter på samma bana. Söker man nu att göra sig reda för dessa orsaker, finner man: att under ett tiotal af år, eller alltsedan de i den Svenska tull-lagstiftningen nu gällande principer började tillämpas, landet icke kunnat med sin egen produktion betala hvad det förbrukat af utländska varor. Att detta för-

hållande icke rättat sig sjelf, utan kunnat fortfara under så många års tid kan icke förklaras på annat sätt, än derigenom, att man utomlands upptagit större lån, så väl för Statens, som hypotheksbankens räkning, hvilka på en konstlad väg beredt den vexeltillgång, hvarmed icke allenast bristen kunnat betäckas, utan den öfverimport, som varit anledningen till densamma, allt fortfarande underhållits, hvartill kommer, att de ränteskulder, som uppstaplats å dessa lån, för hvarje nytt lån, som upptagits, bidragit till att förvärra ställningen. Med ett ord, landet har under en följd af år lefvat på sitt kapital och icke af sina inkomster allena. Samtidigt härmed uppstodo en mängd banker, der kapitalisterne kunnat placera sina penningar på fördelaktigare vilkor än jordbrukaren kunde erbjuda, hvarför äfven kapitalerna strömmat dit — och i bredd härmed dekreterade man den fria räntan. Detta allt har icke kunnat hafva till följd annat än penningebrist och en stegring af räntefoten, men med räntans stegring, då densamma icke är öfvergående, följer fastighetsvärdets fall, och hvad allt detta medfört för jordbrukaren behöfver jag icke teckna, men det säkra är, att en stor del fastighetsägare befinna sig i den ställning, som gör det lika svårt för dem att behålla den jord de bruka, som att realisera densamma; och hvad de öfriga näringarne angår, antager jag att deras belägenhet icke är mycket bättre.

Till hvilken grad värdet af landets grundkapital nedgått, kan man finna deraf, att då för några år sedan sammanlagda fastighets-taxeringsvärdet uppgick till 2,270 millioner, det torde nu kunna utan öfverdrift antagas, på grund af de pris, som kunnat betingas vid de nu för tiden så ofta förekommande exekutiva fastighetsauktionerna, att fastighetsvärdet sedan dess fallit med omkring 25 procent, i hvilket fall det numera icke skulle utgöra mera än omkring 1,700 millioner R:dr.

Denna ställning är icke lycklig och förtjenar att fördomsfritt betraktas och behjertas.

I afseende å medlen för afhjelpande af betrycket, har jag icke något annat förslag att afgifva, än att man må vidtaga alla de samverkande åtgärder, som leda till återförande icke blott af jemnvigt emellan produktion och konsumtion, utan som bidraga till att derutöfver gifva produktionen en kraft, som sätter landet i tillfälle att småningom afbörda sig sina skulder. Skulle man emellertid anse detta uttryck allt för obestämdt, får jag då endast hänvisa till hvad jag i denna syftning i åtskilliga af mig väckta motioner framställt. Nya utländska lån förbättra icke, utan förvärra endast ställningen. Skulle det likväl blifva oundvikligt att, för betäckande af en befintlig statsbrist eller för något annat lika beskaffadt behof, ännu en gång anlita denna utväg, må det då ske återhållsamt och efter noggrannt betänkande.

Hvad jag nu har haft äran anföra, är icke en frukt af ögonblickets intryck; ty det stödjer sig vid några varningsord, som jag fann mig befogad att uttala redan vid 1862 och 1865 årens riksdagar; men de förflygo då i luften, liksom jag befarar, att de äfven nu komma att lemnas utan uppmärksamhet. De under sednare åren företagna åtgärderna inom vår finansiella lagstiftning hafva stödt sig på vissa såsom ofelbara ansedda statsekonomiska åsigter, och jag bestrider visserligen icke att denna vetenskap för menskligheten uppenbarat många och

stora sanningar, men man har glömt att statsekonomien är en vetenskap, som icke kan härledas ur vissa axiomatiska satser eller dogmer, utan att den är en erfarenhetslära, som, då den förflyttas från kathedern in på det praktiska lifvets område, måste göras beroende af tidsförhållandena och hvarje lands egendomliga ställning. Detta har likväl icke alltid skett; och följderna hafva derföre blifvit sådana de visa sig.

Jag anhåller om bifall till inbjudningen.

Friherre Hamilton, Hugo: I likhet med Friherre Raab, som i hufvudsaken förekommit mig, tror jag att man företrädesvis bör fästa sig vid ordalagen i den skrifvelse, som från Andra Kammaren kommit oss tillhanda.

Frågan reducerar sig ytterst till den, huruvida man, för åstadkommande af den önskade utredningen, skall tillsätta ett särskildt eller tillfälligt Utskott. Begäran om denna utredning grundar sig likväl icke blott på en enskild motionärs yrkande, den har sin rot i en opinion, som är mycket allmän inom vårt land, så allmän att — vare sig jag delar den eller ej, — jag vågar påstå, att hvad som för det närvarande mest ligger Svenska folket om hjertat, är att få veta orsakerna till betrycket och äfven i än högre grad att få veta om ej några medel finnas, om inga åtgärder kunna vidtagas, för att afhjelpa detsamma. Dessa åtgärder och medel reducera sig i de flesta fall till penningar, och frågan torde således vara af beskaffenhet att kunna hänskjutas till ständigt Utskotts behandling.

Ehuru jag således anser det utom allt tvifvel att ärendet lagligen kan remitteras till särskildt Utskott, kan det likväl ifrågasättas om detta vore fullt lämpligt. För dem, som af ett dylikt Utskotts arbete hoppas någon hjälp uti det allmänna betrycket, torde det dock, om motionen skulle hänvisas till ett ständigt Utskott, som icke kunde uteslutande egna sig åt utredningen af denna fråga, möjligen synas som om Första Kammaren ville undertrycka Medkammarrens åsigt i denna fråga, och icke skulle vara villig att vidtaga några åtgärder till afhjelpande af förlägenheten.

Jag tillstyrker derföre tillsättande af ett särskildt Utskott för behandlingen af ifrågavarande motion; och anhåller om proposition härå, såvida vår ärade Talman anser sig kunna framställa en sådan proposition.

Friherre von Schwerin: Vid de riksdagar jag förr bevisat, har jag funnit, att, då man icke vill saken, fäster man sig vid formela betänkligheter och söker derigenom motarbeta det misshagliga. Jag är likväl icke jurist och vill derföre icke inlåta mig på den formela delen af ämnet. Hvad sjelfva saken åter angår, är det en mening, som öfver hela landet gjort sig gällande, att jordbruket lider liksom alla öfriga våra viktigare näringar, fastän i än högre grad. En af de förnämsta orsakerna dertill torde vara bristen på rörelsekapital, hvilken på sednare tider uppkommit derigenom, att privatbankerna dragit till sig de kapital, som förut voro utlånta mot inteckningssäkerhet.

Det är icke längesedan en komité i ett liknande syfte tillsattes i Frankrike, och ehuru den icke uppfyllde de förhoppningar, man gjort

sig om dess arbeten, innebar den dock ett frö för framtiden, derigenom att den redde begreppen om orsakerna till det onda och bidrog att borttaga många fördomar. Ehuru jag icke hyser några öfverdrifna förhoppningar om det nu föreslagna Utskottet, tror jag likväl, att den kunde leda till ett liknande resultat och påyrkar därför remiss till särskildt Utskott.

Herr Schartau: Det är för närvarande icke fråga om att afgifva ett yttrande öfver Herr Hessles motion, i hvilket fall jag icke skulle kunna tillstyrka bifall till densamma, utan föremål för öfverläggningen är endast, huruvida man bör biträda eller afslå Andra Kammarens framställning. Beslutet om denna framställning föregicks af en liflig diskussion, hvarigenom ådagalades att man från många håll ansåg att det icke stod rätt väl till i landet, och det förefaller mig som om man på detta andra rum af motionen tagit sig anledning att anställa en granskning af tillståndet inom landet, samt att just detta mera än något annat föranledt Kammarens beslut.

I Herr Hessles motion finnas visserligen antydda flera förslag till afhjelpande af jordbrukets betryck, men der saknas likväl någonting hufvudsakligt, nemligen begäran om undersökning och utredning af orsakerna till förlägenheten. Motionen slutar dock med yrkande att »ett särskildt Utskott måtte tillsättas, för att, efter sammanträde med Stats-, Banko- och Lag-Utskotten, afgifva utlåtande angående jordbrukets ställning och medlen för afhjelpande af dess betryck, i den syftning motionen angifver»; hvilka ord kunna anses såsom en kort instruktion för det begärda Utskottet.

Till anställande af en sådan utredning tror jag att hvarken Banko-, Stats- eller Lag-Utskottet vore lämpligt. För åstadkommande af densamma må man derfor alltför gerna tillsätta en särskild komité, ehuru jag för min del fruktar att man af densamma icke har att vänta större resultat än af den Kongl. Finanskomitén, som för några år sedan nedsattes; troligen blir resultatet nu en tablå öfver ställningen, motsatt den som af Finanskomitén framlades. Kunde man blott hoppas att i en dylik framställning få se sanningen i sin fulla dager, vore likväl redan något vunnet, ehuru jag måste bekänna att jag fruktar, att man knappast kan vinna ens detta. Man borde likväl, synes det mig, icke rygga tillbaka för försöket att ernå en sådan framställning; det skulle vittna om intolerans att icke medgifva det, det vore fegt att icke våga se sanningen i sin nakenhet.

Jag har sagt, att jag misströstar om resultaterna af den ifrågasatta undersökningen, och det är kanske en följd af min individuella benägenhet att snarare se sakerna i mörk än i alltför ljus dager. Hvad jag likväl önskar, är att de båda Utskotten, Stats- och Banko-Utskotten, som, till följd af motionens syfte och innehåll, skulle komma att i åtskilliga delar, på grund deraf, afgifva förslag till Kamrarne, icke måtte genom nedsättandet af särskildt Utskott låta sig hindras i sina öfriga arbeten. Särskildt hoppas jag att Banko-Utskottet, som har att föreslå sättet för bankovinstens användande, icke måtte af denna orsak fördröja det förslag, som det derom bör afgifva. Med detta förbehåll får jag således tillstyrka bifall till det af Andra Kammaren afgifna förslag.

Friherre Raab, Carl Adam: Att jordbrukaren befinner sig i stort betryck, att hans ställning är behjertansvärd, torde ingen kunna förneka. Deri instämma troligen representanterne ifrån Rikets alla landsbygder. Konkurs och utmätningar höra nu mera till det hvardagliga. En af mina grannar berättade mig helt nyss, huruledes under en egen- dom i Södermanland fem underlydande bönder och två torpare hade gjort konkurs. Så allmänt och djupt nedgående är tillståndet. Landshöfdingarne ifrån de olika länen kunna vitsorda detta förhållande.

Motionären kunde äfven anfört att obeståndet är lika stort bland fabriksidkare och handlande, de gynnas dock mera af de allmänna läneinrättningarna, hvarföre hans omtanke särskildt om jordbrukaren är mera berättigad.

Man uppgifver, såsom orsak till dessa beklagansvärda förhållanden, att vi äro underkastade en kris; men det är ingalunda förhållandet. Vi äro träffade af konsekvenserna af ett system, som under 10 års tid pågått hos oss, och vi få nu dyrt umgälla hvad vi tillföre af obetänksamhet brutit. När egendom sjunker till vanvärde, då penning- och national-kapitalet med hvarje dag krympa ihop, då kan det vara tid på att anställa en utredning om hithörande orsaker. Såsom ledning för det blifvande Utskottet ber jag få säga följande ord:

Hvarje statsekonomiskt system är uppjordt med beräkning af vinst för Staten, industri-idkaren och arbetaren.

Frihandeln fyller dessa fordringar bättre än något annat statsekonomiskt system, emedan det upptagit i sig Adam Smiths ord: »att rikedom består i tingens bytesvärde» eller efter Saij: »att man endast med produkter kan köpa produkter».

Frihandeln afser derföre en stor produktion och stora arbetsförtjenster. En stor produktion kan dock icke vinna afsättning, utan att frihandeln uppstår till sin bundsförvandt konkurensen, men deraf be- tvingas nödvändigheten att producera bästa vara för bästa pris.

Detta är frihandels mål. Men för att uppnå detsamma har frihandels-systemet vissa fordringar på medverkan för underlättandet af produktion, och det är i det hänseendet, som jag funnit vår Regering icke ändamålsenligt verkat för frihandels utveckling. Sålunda fordras, för förlagskapitalets anskaffande och rörelsens bedrivande, ett ändamålsenligt bank- och kredit-väsen, ett befordradt maskin- och transport-väsen och väl beräknad tullagstiftning m. m.

Följderna af detta förbiseende visa sig sålunda: att, hvad jordbruket angår, den öfver importen öfverskjutande sädesexporten, under skyddsperioden 1847—1855, utgjorde 346 proc., medan, under frihandels- perioden, den endast utgjort 242 proc.; och att diverse spritdryckers import ökats från 399,263 kr., som den var 1851, till 3,390,940 kr., som den var 1863.

Att jern- och fabriks-tillverkningen icke fortare utvecklats under frihandels-systemet än hvad den gjort under skydds-systemet, och att den allmänna ekonomiska ställningen befinner sig vida mera bekländ och betryckt, än under någon föregående tid, sedan realisationen kommit till stånd. Jemföre vi export och import i sin helhet med hvarandra, så bemärka vi, att den sednare öfverskjutit den förra, under sista tio frihandels-åren, med circa 70 millioner och betrakta vi Riksbankens

rörelse-kapital sedan 1855, då det utgjorde 52 millioner, så har det så småningom nedsjunkit till circa 10½ millioner, som det var för några månader sedan.

Är icke detta tecken nog på bristerna i ett system, som försätter vårt land i den sorgligaste belägenhet, och hotar vårt ekonomiska och politiska sjelfbestånd. Med årliga utgående räntor (15 à 18 millioner), hvilka hittills blifvit godtgjorda med de tagna lånen, men hädanefter måste utgå af rörelse-kapitalet, kunna vi ju uträkna, att Bankens hela silfverförråd icke skall räcka till ett enda års ränteliqvid. Hvari skola vi söka orsakerna härtill?

- 1:o I den utländska skuldsättningen, och i sättet på hvilket man tillvägagått härvid;
- 2:o I bank- och kredit-väsendets beskaffenhet; och
- 3:o I en illa afpassad tullagstiftning, som befordrar lyx och njutningslystnad.

Hvad skall rädda oss? De civiliserade samhällenas materiella utveckling är beroende väsentligt på folkens sparsamhet och deras företagsamhet. Sparsamhet och företagsamhet befordras genom goda kredit-bruk och bank-anstalter, som uppsamla och utsprida kapital, och genom en väl beräknad tullagstiftning befordrar produktion och arbete och lägga band på folkens njutningslystnad.

Befordra dessa reformer i den allmänna, som enskilda hushållningen, genom ändamålsenliga åtgärder! och vi skola finna utvägar att höja oss ur det elände, i hvilket vi befinna oss.

Jag röstar för bifall för tillsättandet af ett Utskott till dessa frågors behandling.

Många ledamöter hördes nu ropa på proposition.

Grefve Sparre, Eric: Lika med en föregående talare skulle jag, med afseende å slutmeningen af Herr Hessles motion, tveka att för dess behandling tillstyrka nedsättandet af ett särskildt Utskott, men då af dess öfriga innehåll ådagalägges, att den afser att söka utreda orsakerna till det allmänna betrycket och medlen till dess afhjelpande, anser jag detta vara hufvudändamålet med den gjorda framställningen.

Redan vid remissen af Kongl. Maj:ts Proposition om Statsverkets tillstånd och behof yttrade jag, att en utredning af den finansiella och ekonomiska ställningen i landet vore nödig, och att Stats-, Banko- och Bevillnings-Utskotten för åstadkommande af denna utredning borde sammanträda med hvarandra. Då nu särskildt Utskott blifvit begärdt för frågans utredning, tillstyrker jag detta, icke därför att jag ju icke tror, att det sammansatta Utskottet skulle kunna lika bra verkställa denna utredning, utan därför att jag anser det skulle vara föga grannliga emot Medkammaren att afslå denna framställning, som blifvit af Andra Kammaren med stor majoritet beslutad.

Min ställning, såsom styresman i ett län, som i anseende till folk-mängden är det andra i Riket och som med afseende å dess industri intar ett framstående rum, sätter mig i beröring med en mängd människor i olika delar af Riket. Jordegare i ett annat landskap och till följd deraf bekant med förhållandena jemväl der, anser jag mig ock i

tillfälle att meddela åtskilliga upplysningar om ställningen, som visa, att förlägenheten icke härrör blott från några skuldsatte jordbrukare, från några ruinerade possessionater och egendomsspekulanter.

Låtom oss börja att taga i betraktande den viktiga klassen af de små jordegarnen, hemmansbrukarne! Jag ämnar dervid icke med flit måla i svart, utan skall försöka att med siffror gifva en klar bild af deras ställning, de skatter, som vidlåda jorden, den behållning, som kan beräknas af densamma. Det är ganska svårt att söka utröna beloppet af den skatt, som i allmänhet utgår af hvarje hemman. Jag vill dock försöka att göra en ungefärlig beräkning deröfver. Ibland ett hemmans onera står främst grundränta, afradsspannmål och kronotionde, denna post utgör för ett visst mantal inom Elfsborgs län 160 Riksdaler; i allmänhet är den dock icke så hög, särskildt är den det icke i Skåne, Halland och Blekinge, och jag har derföre blott upptagit den till 50 Riksdaler, liksom jag för öfrigt upptagit särdeles lågt alla de särskilda posterna uti följande förteckning å de skatter, som utgå af 1 mantal kronoskatte. De äro:

Grundränta, afradsspannmål och kronotionde	50: —
Rotering	75: —
Pastors löneförmåner	30: —
Löner till komminister, klockare, orgelnist, kyrkovaktare m. fl.	10: —
Väghållning	30: —
Skjuts	15: —
Underhåll af kyrka, prestgård, tingshus, häkte och kyrkogård	15: —
Fjerdingsmans lön	4: —
Utgifter till milstolpar m. m.	1: —

Summa 230: —

Jag kommer således till en summa af 230 Riksdaler, och detta innan jag ännu i beräkningen intagit allmänna bevillningen, och de tunga kommunala skatter, som drabba jordbrukaren gemensamt med den öfriga delen af nationen. Således tillkommer:

Bevillning, som under antagande att värdet af ett mantal i allmänhet utgör 20,000 Riksdaler, uppgår till	6: —
Fattigvårdsafgift	30: —
Skollärare, barnmorska m. m.	10: —
Skolhusbyggnad, provincialläkare m. m.	10: —
Kommunalafgifter	14: —

Det belopp, hvartill ett mantals onera uppgå, utgör således tillsammans den betydliga summan af 300 Riksdaler.

Arealen af ett kronoskattehemman är mycket olika i olika provinser. I Elfsborgs län finnes en stor trakt, der mantalet blott har 16 tunnland odalåker. Men om man anser att hvarje mantal i medeltal har en åkervidd af 50 tunnland, skulle onera eller skatterna till det allmänna således utgöra 6 R:dr på tunnlandet. Huru mycket få vi deremot i afkastning af jorden? Jag vet med fullkomlig säkerhet att i Elfsborgs län får man i arrende icke 10 R:dr för tunnlandet, och på andra ställen kan man icke erhålla mera än 12 R:dr för tunnlandet. Detta har jag mig så mycket mera bekant, som jag sjelf har utarrenderade öfver 2,000 tunnland jord, och aldrig kunnat få högre arrende än 12

R:dr tunnlandet, fastän jorden är af yppersta beskaffenhet, belägen nära hufvudstaden och med ypperliga kommunikationer samt slutligen oak-tadt den är af frälse natur. Detta arrende är dessutom så högt, att alla mina arrendatorer klaga, att de icke gå ut dermed och jag torde blifva nödgad att nedsätta det. Häraf synes, att den skatt, som jordbrukaren betalar, uppgår till hälften af den största afkastning jorden kan gifva.

Det synes mig vid sådant förhållande, att man vid de gjorda förändringarne i näringslagstiftningen bort göra afseende på att jordbrukaren betalar i skatt mera än hälften af sin netto-behållning, och då man bort förutse att det hufvudsakligen skulle blifva jordbrukarne, som skulle komma att blifva lidande af de liberala tullagstiftnings-åtgärderna, borde man hafva varit litet betänksam. Man hade derjemte, då man brådstörtadt beträdde ett nytt system, som otvifvelaktigt måste menligt inverka på industriidkarne, bort hjälpa dessa att segerrikt bestå i täflan med utlandet. Hvad gjorde man i Frankrike? Jo, då Kejsar Napoleon var betänkt på att införa ett friare system i tullagstiftningen, begärde han flera år förut ett anslag af 800 millioner francs för att användas till underdikning och för att derigenom höja jordbruket. Jag vill icke yttra detta såsom ett klander mot Regeringen, ty hon har hufvudsakligen blott följt tidens och Representationens önskningsar, men jag fruktar att Representationen i detta fall gått alltför hastigt tillväga.

Jag har nog länge sysselsatt mig med jordbrukarens ställning; jag öfvergår nu till fabrikernas. Jag får då bedja eder, Mine Herrar, ur edra pulpeter framtaga Kommers-kollegii berättelse för sistlidet år för att följa med den granskning, som jag med ledning deraf går att anställa öfver fabriksväsendets tillstånd inom vårt land. Om man genomgår den i samma berättelse intagna jemförelse mellan de viktigaste fabriksgrenarnes tillverkningsvärden under åren 1864 och 1865, så finner man, att dessa värden utgjorde för

Klädesfabriker	år 1864	9,704,207.	år 1865	8,622,678.
Fabriker för helylleväfnader	»	1,364,443.	»	1,176,536.
Linneväfnads d:o	»	225,350.	»	216,680.
Segel- och tältduksfabriker	»	478,908.	»	449,857.
Repslagerier	»	324,046.	»	276,294.
Linnegarns d:o	»	671,437.	»	563,621.
Sidenfabriker	»	1,116,175.	»	1,094,021.
Kattunstryckerier	»	139,784.	»	77,894.
Sockerraffinaderingsverk	»	13,345,478.	»	13,091,081.

o. s. v. Granskar man denna jemförelse, skall man finna att i alla dessa grenar tillverkningsvärdet *nedgått*. I fråga om bomulls- och trikotväfnadsfabriker samt för mekaniska bomulls- och ullgarnsspinnerier, visar sig någon tillväxt i jemförelse med tillverkningsbeloppen 1864, men detta innebär föga anledning till glädje, då man besinnar orsaken till denna tillväxt, som var att under Amerikanska kriget snart sagdt *ingen* import af bomull egde rum, men att under år 1865 en betydligare qvan-titet deraf åter infördes. Det visar sig således att de flesta näringars tillverkningsvärden *betydligt understigit* föregående årets, och detta förhållande synes så mycket sorgligare, då man betänker att det ligger i sjelfva sakens natur, att hvarje fabriksnäring, som är sund, bör upp-

hörligt tillvexa. Håri få vi äfven en förklaring på orsaken till jordbrukets betryck, ty om fabriker och näringar florerar, kan jordbrukaren lätt sälja sina produkter och derigenom vinna en bättre ställning. Till exempel må anföras tvänne provinser, Nerike och Wermland, som icke hafva den bästa jord, men hvarest jordbruket är i en jemförelsevis god ställning; hvarföre? jo, emedan dessa provinser äro fabriksdistrikter, der jordbrukaren har tillfälle att på nära håll afsätta sina produkter och jordbrukets alster, som lätt förskämmas och icke tåla lång transport, synnerligen lämpa sig för afsättning på nära håll.

Hvad landets ställning i allmänhet beträffar, kan man sluta till densamma genom det oupphörligt vexande antalet af konkurser, som sedan år 1859 mera än fördubblats och under sista året utgjorde 3,362; ett antal, som är nästan stort för ett land med blott 4 millioner innevånare. Lika sorgligt är förhållandet med lagsökningarne, om hvilka jag såsom landshöfding eger någon erfarenhet. De uppgingo nemligen under sista året i Elfsborgs län till 12 å 14,000. I Upsala län med omkring 80,000 innevånare var förhållandet än mera bekymmersamt. De uppgingo der till ett antal af 4,200, och som man vet att i medeltal hvart hushåll utgöres af 5 personer, finner man deraf att af länets 16,000 hushåll nära nog hvart tredje varit hemsökt af exsekutorn.

Taffan är ruskig, Mine Herrar! Det går icke an att tala blott om skuldsatte jordbrukare; ställningen är verkligen dålig i landet och anledningen dertill är ej, såsom en talare sagt, ensamt att söka i den rikliga penningetillgången under åren 1854 och 1855, utan den ligger, enligt min tro, vida djupare. I detta hänseende ber jag att få uppläsa hvad Carey i sina bref till Förenta Staternas president yttrar om orsakerna till en dylik kris i hans fädernesland. Carey säger: »År 1834 undergick unionsregeringens system åter en ny förändring, sedan året förut förberedande åtgärder blifvit vidtagna för en varsam öfvergång från ett skyddstulls- till ett purt finansstullsystem, hvilken öfvergångs sista skede skulle vara uppnådt 1842. Talrika banker uppstodo åter, en oerhörd utländsk skuldbörda åsamkades, och resultatet tedde sig i bankernas bankrutt och köpmännens undergång, i åkerbrukarnes och plantörernas nöd, i det metalliska myntets utströmmande, i Staternas ryktbara »repudiation» och i den unionela skattkammarens bankrutt, sedan regeringen sjelf nödgats taga sin tillflykt till begagnande af skattkamarobligationer, såsom enda medlet för bibehållande af statsmaskinens gång. — Återigen år 1842 förändrades unionsregeringens system, en i hög grad protektionistisk tulltariff utfärdades i stället för den förra finanstarriffen. Få, om ens några banker uppstodo nu; den utländska skulden blef betald; handeln började åter blomstra; Staterna förmådde åter indrifva de allmänna utskylderna och dymedelst befria sig från nesan af en repudiation; och den offentliga inkomsten vexte hastigt, emedan landets lugna affärsställning underlättade en inskränkning i skattkammarens utbetalningar. Ett lugnt och fridsamt välstånd var det utmärkande draget hos detta tidskifte, ty icke den ringaste spekulationslusta hade försports, hvadan ock ingen eggelse förefanns till utvidgning af låneinrättningarne. I intet skifte af något folks historia har någonsin funnits ett så starkt förtroende till framtiden som det, hvilket herrskade hos oss under det år som föregick utfärdandet af 1846 års tulltariff. Genom denna lag

förändrades ännu en gång unionsregeringens system; man hade öfvergifvit skyddssystemet, och tulltariffen uppgjordes endast med afseende på statsinkomsten. Detta system har nu fortlefvat i 11 år, och dessa år hafva varit utmärkta af en sådan vackling och osäkerhet i alla handelsförhållanden, att tillståndet är fullt jemförligt med det som egde rum på embargo och non intercourse-lagarnes tid och det derpå följande krigets bedröfliga tidehvarf. Detta nedskrefs af Carey 1857 och en återgång från detta system skedde först 1860, då Nord-Amerika erhöll en tulltaxa med höga tullsats, hvilka ännu gälla. I ett nyligen hållet offentligt föredrag har Carey företagit en granskning af unionens finanser, hvilka, trots de oerhörda statsutgifter, som förorsakats af det nyligen slutade inbördes kriget, åter kunnat, enligt Careys åsigt, till följd af den gällande tullagstiftningen, regleras på ett sådant sätt, att han förklarar dem vara i ett blomstrande tillstånd.

Äfven vi hafva i början af detta århundrade genomgått en dylik kris. Under kontinentalsystemet, då frihamnar inrättades på vår vestra kust, öfversvämmades landet af utländska varor och fabriker. Följden deraf visade sig snart. År 1815 utbröt en kris, som utbröt våldsammast 1820. 1830 års realisation genomdrefs af Schwerin, en allvarsam protektionist. Efter denna realisation började en period af tillväxt och förkofran i våra näringar, som fortfor ända till 1856, då en ny tulltaxa i liberal anda utfärdades. Hvar och en af Eder, Mine Herrar! erinren Eder den vackra skildring öfver landets tillstånd, som är bekant under namn af blomstermålningen. Den såg dagen 1856 och redan 1857 inträffade krisen — en besynnerlig likhet med hvad förut här händt och med de verkningar systemet haft i Amerika. Denna kris har fortfarit till 1867 och i den stund, som är, fortfar den ännu.

På grund af hvad jag nu anført, skall man möjligen säga, att jag är en varm protektionist. Men så är det likväl ej. Det är 25 år sedan jag med förtjusning slukade Adam Smiths ryktbara arbete om »Nationernas rikedom» och jag tror ännu, att det vetenskapliga system Smith skapat är riktigt till sina principer, ehuru man kanske icke tillämpat det riktigt eller med tillräcklig varsamhet och hänsyn till bestående förhållanden.

Jag anser frihandeln riktig, ty man må säga hvad man vill, den är en frukt af tidsandan. Jernvägarne och ångbåtarne, de lättade kommunikationerna hafva tvingat fram den, och jag skulle vara den siste att bekämpa den. Jag tror tvärtom att Regeringen i visst hänseende handlat rätt, då hon följt med tidens ström och Representationens önsknin- gar, men jag anser att Representationen gjort orätt, då den gått för hastigt tillväga och icke förfarit med nödig konsekvens.

1855 började vi tillämpa den nya tulltariffen; 1857 utbröt en kris. Den skulle inträffa; den måste inträffa. Efter frihandelssystemets lärör skola kriser inträffa jemt, men de blifva små och knappt märkbara, och framförallt de måste hafva sin naturliga gång. Huru förforo vi deremot? Vi upptogo ett utländskt statslån om 12 millioner för att tillbakahålla följderna af det onda. Sedermera hafva vi utan hejd fortgått på skuldsättningens bana och vid hvarje riksdag upptagit nya utländska lån, samt derigenom ännu mera underhållit det onda. Detta var orätt och

en följd deraf blef att, när krisen slutligen kom, den måste blifva så våldsamt som den närvarande.

Under denna skuldsättningsstid har man glädt sig åt Statens ökade inkomster och jag erkänner att det vore något att glädjas åt, om de tillkommit på naturlig väg, men så är icke förhållandet. Det är väl sannt att tullintraderna under de sista åren varit betydliga, men den ökade importen har icke betalats med öfverskott af landets produktion utan med utländska lån, och den inländska handeln har ej utvecklat sig i samma mån som den utländska.

Då man sagt att förlägenheten har sin orsak blott uti tillfällig skuldsättning, har jag trott att en utredning vore nyttig, emedan man derigenom finge ett medel att komma till någon säkrare kännedom om orsakerna till nöden. För min del tror jag likväl ej att saken hjälpes med nya lån eller genom våra hypothekslåneinstitutioner. Jag tror tvärtom att med de sednare föga vunnits, enär i afseende å dem ett väsendtligt fel blifvit begånget. Våra hypotheksföreningar äro inrättade efter Preussiskt mönster; men man har borttagit de kontroller, som der finnas, för att vinna säkerhet att lånen rätt användas. Lånen utlemnas der successivt efter 3 till 5 års förlopp, och när den första delen af lånet blifvit utlemnad, företages en undersökning för att kontrollera om lånet blifvit rätt användt och blott i detta fall utbetalas den återstående delen af lånet. Här utlemnas deremot hela lånesumman på en gång, och användes vanligen till betalning af köpekillingen för jorden; det torde derföre vara af nöden att vid beviljandet af nya lån använda mera försigtighet.

För min del är jag icke någon fiende till privatbankerna, utan tror, oaktadt allt hvad man skrikat emot dem, att de gjort mycket godt. Man har visserligen beskyllt dem att draga kapitalerna till sig, men det torde likväl vara omöjligt att hindra kapitalisterna att insätta sina penningar hvar helst de vilja och hvarhelst de gifva bästa afkastning. En skarpt kontroll öfver deras verksamhet torde dock vara af nöden, ty med beräkningen af deras riksmyntkassa står ej alldeles rätt till.

Till sluts får jag anhålla om ursäkt för det jag så länge tagit Kammararens uppmärksamhet i anspråk. Det är icke ofta jag tager till ordet i finansiella frågor, men i den nu förevarande har jag ansett det för en pligt att meddela de upplysningar, som jag, såsom tillhörande ett län, der nöden är stor, är i tillfälle att lemna. Likasom 1830 års realisation var en följd af 1815 års särskilda Utskott, så tror jag äfven, att de förberedelser vi nu göra, ehuru de icke kunna afvärja stormen, som förestår oss, dock kunna föranleda till åtgärder, som kunna vara nyttiga för framtiden, och det är derföre jag röstar för bifall till Medkammarens framställning.

Ropen på proposition förnyades.

Herr Trolle: Då många talare redan uppträdt till stöd för den åsigt, att ifrågavarande motion bör till ett särskildt Utskott remitteras, torde jag, utan att behöfva upprepa skälen, få inskränka mig till den förklaring, att jag biträder denna åsigt. Flera af de personer, hvilka i denna

denna fråga för öfrigt äro liktänkande med mig, hafva, att döma af deras föredrag, hyst den föreställningen, att ifrågavarande Utskotts arbeten icke skulle blifva af synnerlig nytta; men jag hoppas och tror, att Utskottet skall taga saken praktiskt och redan vid denna riksdag komma till slut dermed; och då torde arbetet ej heller blifva utan nytta. Man har å den motsatta sidan anmärkt, att motionen icke skulle vara nog omfattande, såsom icke upptagande andra näringars än åkerbrukets ställning; men, ehuru jag icke vill neka, att ju äfven stadsnäringarne för närvarande befinna sig i förlägenhet, tror jag likväl, enär de i städerna befintliga låneinrättningar äro lämpade efter dessa näringars behof, att denna anmärkning icke erfordrats.

Herr Nordström: Då den ena Kammaren funnit skäligen att hos den andra göra hemställan om tillsättande af ett särskildt Utskott, torde politisk takt och grannlagenhet i allmänhet fordra, att en sådan önskan, såvidt möjligt är, efterkommes; men möjligheten beror i alla händelser i främsta rummet af lagligheten. Herr Hessles motion innefattar två hufvudmoment: det ena afser en utredning af anledningarne till jordbrukets tryckta tillstånd, det andra bankovinstens användande till dess understödjande. Betraktadt för sig och oberoende af det andra kan det första momentet, enligt nu gällande Riksdags-ordning, icke berättiga till utseende af ett särskildt Utskott för dess behandling. Endast ett tillfälligt Utskott är här det lagenliga. Betraktadt åter i förening med det andra momentet eller det om bankovinsten och alltså, om båda momenten tagas i öfvervägande såsom ett, är Banko-Utskottet det ständiga Utskott, till hvilket frågan bör remitteras, och följaktligen, om det finnes skäligen att därför tillsätta ett särskildt Utskott i den af nya Riksdags-ordningen fastställda betydelse, ett särskildt Banko-Utskott utses.

Emot ett sådant tillvägagående ställa sig likväl flera viktiga hinder. Inom Första Kammaren har för åtskilliga dagar tillbaka motion blifvit väckt om bankovinstens användande till understöd för de industriella näringarne, och denna har blifvit remitterad till Banko-Utskottet, som alltså derigenom fått sig ålagdt att i detta afseende till Riksdagen afgifva betänkande; och än mer, uti den af sednaste Riksdag för Banko-Utskottet vid den nu innevarande gifna instruktion, föreskrifves uttryckligen att: »Utskottet bör i sammanhang med det förslag till reglering af bankens låne- och kreditivrörelse, som Utskottet har att till Riksdagen afgifva, meddela yttrande och förslag om användande af den sedan 1865 års början upplupna bankovinst»; hvadan och då denna föreskrift ännu oförändrad länder Utskottet till efterrättelse, ganska betänkliga kollisioner kunna uppkomma emellan betänkanden rörande bankovinstens användande, afgifna af det ordinarie Banko-Utskottet, och sådana, afgifna af det särskilda Banko-Utskottet, med speciellt hänseende till jordbruket. Möjligheten att uti förevarande fråga gå Andra Kammarens önskan till mötes, är alltså vid detta tillfälle upphäfd af bestämde speciallag.

Dessutom synes det icke ligga någon vikt uppå, att just bankovinsten användes till jordbrukets understödjande. Kommer den, i följd

af ett Riksdagens blifvande beslut, att ingå såsom ett tillskott till andra för statsbehofven anvisade tillgångar, kan ju ändamålet, om det godkännes, vinnas förmedelst andra lämpliga anordningar.

Men ehuru jag på dessa skäl anser Andra Kammarens ifrågavarande hemställan icke kunna med dess nuvarande innehåll leda till önskad följd, underkänner jag dock visserligen icke den stora vigten af den utredning, Herr Hessles motion åsyftar att åstadkomma, och är äfven för min del beredd att understödja dess försättande i gång, så snart man dertill begagnar de utvägar, Riksdags-ordningen för sådana önskningsmål anvisar åt hvarje riksdagsman. Dock tror jag ej, att ett i sådant afseende tillsatt vederbörligt Utskott skall, under de få månader Riksdagen för sin sammanvaro har att påräkna, kunna med erforderlig samvetsgrannhet och trohet åstadkomma ett betänkande, som gifver en *verkligt objektiv bild* af jordbrukets tillstånd i Rikets alla landsändar, äfven om Utskottet sammansattes af de mest sakkunnige män. Uppgiften är alltför storartad, alltför betydelsefull och alltför djupt ingripande i samhällets alla förhållanden, att kunna på en så kort tid fullt sakenligt lösas. Den subjektiva öfvertygelsen, om än så fast, den lokala kännedomen, om än så noggrann, är ej tillräcklig att återgifva sanningen i sin fulla objektiva klarhet uti ett betänkande, som inom några månader skulle uppsättas af män, hvilka väl, en hvar, må ega noggrann kännedom om tillståndet i *sina* bygder, men dock på olika sätt uppfattat hvad de anse vara de verkliga anledningarne dertill. För lösning af en sådan uppgift synes *undersökning på orter och ställen* inom hvarje landsort vara den enda säkra utvägen, och produkterna af sådana undersökningar, återgifna med full trohet, det enda säkra medlet att af det verkliga förhållandet gifva en objektivt sann bild och lemna säker anvisning på utvägarne att, såvidt möjligt, afhjelpa det onda. På sådant sätt förfar man i England och, efter dess mönster, i vissa andra länder, då, i ett eller annat hänseende, ett tryckande tillstånd inom samhället framträder, som påkallar afhjelpande och bättring genom lagstiftningens eller statsadministrationens mellankomst. De resande kommissionerna i nämnda land, med rättighet att äfven på ed, om så behöfves, höra folket i bygderna om de ställningar och förhållanden, i hvilka tryckningen möjligen kan ega sin grund, hafva städse visat sig kunna lemna goda praktiska resultat och uppenbart torde det vara, att äfven hos oss undersökningar, anställda på sådana efter våra seder och förhållanden lämpade vägar, säkrare, än genom ett Utskott eller en stillasittande komité, skulle vara egnade att lemna ett sakenligt och verkligt upplysande svar på de allvarliga frågor, som uti ifrågavarande motion framställas. Men ehuru väckelsen dertill väl kan utgå från Representationen, synes dock verkställigheten deraf, enligt våra lagars anda, äfven påkalla Regeringens medverkan.

På de af mig nu anförda skäl, och för att bibehålla de lagliga Utskottens verksamhet vid magt, kan jag för min del ej bifalla förslaget om tillsättande af ett särskildt Utskott.

Herr Wærn: Jag har blifvit förekommen af den siste värde tälaren och torde därför icke behöfva att för slutsatsen upprepa de af honom åberopade argumenter. Då det i instruktionen för Banko-Ut-

skottet finnes föreskrifvet, att detta Utskott skall till Riksdagen afgifva förslag till bankovinstens användande, vore det grundlagsvidrigt att hänvisa frågan härom till behandling af ett särskildt Utskott; men då flere talare varmt förordat tillsättande af ifrågavarande särskilda Utskott, vill jag icke emotsätta mig detsamma; dock måste jag på det aldra uttryckligaste protestera deremot, att man härvid går bredvid Bankoinstruktionen, som hittills ansetts ej kunna rubbas. Jag anhåller derföre att Kammaren, vid beslut om tillsättande af ett särskildt Utskott, dock dervid ville fästa följande förbehåll: »dock att frågan om bankovinstens användande derigenom ej frántages Banko-Utskottets behandling.»

Herr Wallenberg: I afseende på den särskilda fråga, huruvida Första Kammaren bör gå Andra Kammarens önskan till mötes, om tillsättandet af ett särskildt Utskott för utredandet af anledningarne till jordbrukets betryck och afgifvandet af förslag till lämpliga åtgärder för att bereda lindring åt en del jordbrukare, vill jag härmed förklara, att jag icke motsätter mig ett sådant Utskotts tillsättande, ehuru jag ej väntar synnerlig frukt af de bemödanden, som kunna göras i denna riktning, hvadan jag måste tillråda enhvar att ej fästa alltför stora förhoppningar vid de åtgärder, som möjligen komma att föreslås.

Då diskussionen redan vidrört flera ämnen på ett sätt, som jag ej kan gilla, ber jag att först få bemöta dessa yttranden och sedermera uppgifva hvilka jag tror vara orsakerna till de svårigheter, hvaraf skuldsatte jordegare nu synas lida. Man har talat om de skatter, som ojemnt och hårdt trycka jorden. Dessa skatter äro icke nya och kunna således icke hafva varit vållande till de på sednare tider iråkade svårigheterna, såvida ej jordegaren i öfrigt ådragit sig stora skulder utan att lyckas i motsvarande mån öka afkastningen af egendomen och af sitt eget arbete. Hemmantalet är icke någon enhet, som i något fall kan betraktas såsom den, efter hvilken jorden är fördelad. Hemmanen äro olika både i areal och värde, det är derföre mindre förvånande att hemmanen äro olika beskattade. Hvarför föreslår man ej en skattereglering och der så nödigt och billigt pröfvas en skattelindring? De skatter, öfver hvilka man nu klagat, äro af så gammalt ursprung och hafva under så många mansåldrar blifvit utgjorda, att det är förgäfvets uppgifva dem såsom orsak till vissa jordegares nu iråkade förlägenhet eller obestånd. Hemmanen kunna i allmänhet både bära ålagda skatter och föda sin brukare eller egare, men har denne andra skulder derjemte, så är obilligt begära att jorden skall bära allting. Lika haltlös är antydningen att de timade förändringarne i tulltaxan skulle hafva menligt inverkat på jordegarens ställning; han behöfver intet tullskydd, ty han saknar ej god afsättning för sina produkter och icke destomindre uppgifves nuvarande tullsystem vara roten och upphofvet till allt ondt. I synnerhet kan man ej fördraga *det fria utbytet*. Man söker göra troligt, att om höga tullar äsattes, så skulle jordbrukarnes ställning förbättras. Högre tullsatser på de artiklar jordbrukaren måste köpa fördyrar hans lefnadskostnader. Högre tullar på de produkter jordbrukaren har att sälja kunna icke komma i fråga att tillämpas annat än i missvextår och hvem vet om ej nöden då tvang att afskaffa dem. Man beklagar jordbrukaren som

för hårdt beskattad och likväl begär man att den hårdt beskattade skall medgifva höga tulltaxor, hvilka höja hans indirekta beskattning. Att vilja lätta en skattebörda genom ökade utgifter och sedan kalla detta hjälp, finner jag orimligt. Det ömsesidiga fördyringssystemet, som protektionisterna erbjudit jordbrukaren, kan han ej antaga, enär det uppenbarligen tillskyndar honom olägenheter. Den honom erbjudna spanmålstullen förtrycker spanmålshandeln och gör afsättningen oviss och priserna vacklande. Då Sverige i allmänhet är ett spanmåls-exporterande land, så erhålla jordbrukarne högsta pris och säkraste afsättning om spanmålshandeln får vara fri. Finland erhöi för några år sedan fri spanmålshandel under femton års tid, och de prisa denna lycka, ty sedan spanmålshandeln frigafs, har en väl ordnad spanmålshandel kunnat uppkomma. Har Finland gynnsammare klimat än Sverige?

En talare har förklarad: »Fabriksnäringarne äro osunda därför att tillverkningsvärdet ej är efter år varit i oupphörligt stigande.» Detta är en ganska vanlig förvexling af orsak och verkan. Fabrikstillverkningen beror af afsättningen och denna af mängdens förmåga att konsumera. Då nu ett stort antal af landets innebyggare funnit anledning inskränka sin förbrukning, så var klart att fabriksnäringarna skulle få mindre att göra. Väl kan man för en kortare tid genom låneutvägen öka sin konsumtionsförmåga, men den tillgången är af tillfällig natur. Flere talare hafva antydtt att bankerna och den fria räntan skulle hafva bidragit till förvärrandet af penningställningen. Det är dock raka motsatsen. Genom bankerna framlockas skrinlagda penningar och genom bankerna underlättas rörelsen i så hög grad, att samma belopp penningar, som förut på en gifven tid verkställde *en* likvid, nu gör *tio* likvider. Funnes ej bankerna, så skulle bristen på rörelsekapital blifva mångfaldigt kännbarare. Jag vet nog att de på depositionsräkning i samtliga enskilda banker innestående 24 millioner R:dr väckt skuldsattes åtrå, och man upprepar i tal och skrift: »att om bankerna icke emottogo penningar af allmänheten blef den nödsakad att placera dem mot in-teckning.» Egare af smärre kapitaler placerade dem icke emot in-teckningar; ty under nu bruklig form äro in-teckningar allt för konstiga papper. Troligare är att antingen dessa små besparingar skrinlades eller att de utlånades till så kallade »vänner» och förskingrades. Uti intetdera fallet kommo de jordegare till godo, hvilket just sker genom bankerna. Jordbrukarne och jordegarne äro bankernas talrikaste kunder. Mera än halfva antalet af de på deposition innestående millionerna äro placerade antingen mot obligationer eller in-tecknade skuldebref. Dessutom äro åtskilliga millioner utlemnade till jordbrukare såsom lån mot annan säkerhet, så att minst tre fjerdedelar af allt hvad bankerna utlånat, nog är i jordbrukarnes händer. Icke destomindre betraktar man de tjugufyra millionerna såsom tillgängliga, ehuru de redan äro utlånade och omöjligen kunna, förrän de inflyta, utlånas en gång till. Att på upp- och afskrifning innestående medel, som hufvudsakligen utgöres af sådana penningar, hvilka, i händelse bankerna ej funnos, lågo i kassakistor och plånböcker, ej kunna mot in-teckningar utlånas, det inser nog denna upplysta församling. Bankerna kunna ej upphöra utan att grundligt skada dem man nu uppgifver sig vilja skydda. Svenska bankväsendet

är fullt ut så godt som något annat lands. De som tänkte annorlunda, kunde ju framställa förslag om ändringar. Men att blott rifva ned, det är ej att förbättra.

Hvad *det fria aftalet* beträffar, så torde det ej kunna förnekas vara principiellt riktigt, och räntans frigifvande var en välgerning, äfven om sjelfva öfvergången nu som alltid vid stora reformer varit förknippad med några olägenheter. Dessa öfvergångssvårigheter förvexlar man med det fria aftalet och lägger det sednare till last hvad som endast kan hänföras till de förra: olägenheter af tillfällig natur. Om någon sutit i mörk cëll och slipper ut derifrån, så besväras han någon tid af dagsljuset, men ingalunda torde den olycklige anse Guds klara dager såsom orsaken till hans olägenhet. Olyckan var, att han någonsin behöfde umbära dagsljuset. Hade räntan ej blifvit frigifven den 13 September 1864, så hade vi inom samma års slut, till följd af allmänt kända orsaker, haft att genomgå en penningekris. Likaså i Maj 1866, då hela den större rörelsen, som af utlandet plägar taga rörelsekapital, nödgades söka detta på den inhemska marknaden, emedan den i England utbrutna krisen spred en sådan förskräckelse att krediterna både i England och Hamburg, just då de skulle begagnas, annullerades af kreditgifvarne. Hade vid detta tillfälle räntan ej här varit frigifven, skulle en våldsamt kris utbrutit, hvars omfattning och följder ingen kunnat på förhand beräkna. Den fria räntan hindrar ofta krisers utbrytande och mildrar alltid, då de ej kunna undvikas, deras våldsamma härjningar.

En talare har sökt utleta något sammanhang emellan 1855 års tull-taxa och 1857 års kris. Jag kan ej inse detta. 1855 års tulltaxa var en Svensk produkt, deremot 1857 års kris en importartikel direkte från Amerika.

Om Riksbankens silfver har man mycket bekymmer, men äfven härvid förblandar man orsak och verkan. När rörelsen är liffig kan den använda ett betydligt belopp banksedlar, behovet af banksedlar föranleder främmande valutors försäljning till Riksbanken och genom dessa stiger den metalliska valutan. När rörelsen är tryckt presenteras banksedlarne till inlösen, emedan de mindre behövas och silfverkassan förminskas. Allmänna rörelsen behöfver dock alltid så mycket banksedlar att ej silfverkassan kan tömmas, utan vidtagande af våldsamma åtgärder. En sådan våldsam åtgärd vore t. ex. om Riksdagen skulle dekretera: att Riksbanken skulle hjälpa alla skuldsatta jordbrukare. Riksbankens historia är lärorik; huruledes man utan betänksamhet anbefallt den att hjälpa alla, hvaraf följden blifvit, att den stjelpit sig sjelf och flera gånger dragit myntfoten med sig uti fallet.

Man har föreslagit att fullproppa Riksbanken med ouppsägbara papper, ställda till återbetalning efter en lång tid. Detta innebär i sig en stor fara, man uppgifver sig vilja konsolidera Riksbanken och man förtager den all rörelsekraft, all lifaktighet. Men en bank utan rörelse, utan lif, den upphör af sig sjelf, såsom en »stoppad maskin.»

Då jag således ej han dela de åsigtter, som här blifvit yttrade eller af motionären angifvits, om orsakerna till den rådande förlägenheten, ej inom penningställningen, men inom vissa kreditförhållanden, och de svårigheter, som skuldsatta jordbrukare hafva att bekämpa, så

må det tillåtas mig att uppgifva några anledningar till de rubbningar, som inträffat:

1:o. Det forcerade jernvägsarbetet. Att på så kort tid utföra så stora arbeten måste vålla rubbning ej allenast i alla näringsförhållanden, utan äfven i priserna på jord, hvilka stego oerhördt, oaktadt dagsverksprisen, som inverka på jordbrukets nettobehållning, uppjagades. Jernvägarne byggdes, såsom fallet ofta är med arbeten utförda för Statens räkning, utan allt afseende på kostnaden. Man byggde med full pung och brydde sig föga om att tänka på den blifvande afkastningen. Man tillöste sig liberalt eller exproprierade jord till priser, som ingen jordegare förr kunnat drömma sig. En riktig folkvandring af jernvägsarbetare lemnade hvarje vår sina hem och återvände dit hvarje höst utan att medföra några besparingar. Föga bekymrade man sig om jernvägsarbetarne, hvadan krogen blef deras sparbank. Hembygden gick miste om deras arbetskraft, men kommunerna fingo ofta försörja de öfvergifna familjerna. Sedan jernvägsarbetena nu sysselsätta ett färre antal, har man sett dessa arbetare, vanda att ledigt förtjena hög dagspenning, heldre gå »från dörr till dörr», än återvända till det regelmessiga arbetet vid jordbruket. Jordprisets uppstegrande utöfver värdet, arbetslönernas uppjagande af en arbetsgifvare i stor skala, som kunde betala huru högt som helst, och dessa folkvandringar hafva i min tanke utöfvat ett ganska menligt inflytande på jordbruket.

2:o. Den betydliga upplåningen af utlandet. Så länge man upptog det ena lånet efter det andra och med delar af ett nytt lån betalade *annuiteterna* på de föregående lånen, så gick allting ganska ledigt. Men nu sedan upplåningen så bedrifvits och vilkoren så försämrats, att den måste afstadna, så nödgas vi betala *annuiteterna* till utlandet, ej med nya obligationer, utan med landets produkter. Vi måste hafva ett öferskott dertill och att frambringa detta, känns litet ovanligt, då man en längre tid lefvat i öfverflöd på lånta tillgångar. Denna export af obligationer, som medför en årlig tributs erläggande till utlandet, är min tanke en af orsakerna till det ekonomiska betrycket.

3:o. Den högt uppdrifna spekulationen. Denna inverkade menligt icke allenast för de köpare der en egendomshandel kom till stånd, utan för egare af sådan jordegendom, som hvarken blef såld eller utbjuden. De anställde jernförelser och trodde sig i hast rikare, än de någonsin tillförene anat, och det besynnerligt nog utan att deras inkomster tillvuxit. Denna iråkade rikedom var ganska kostbar, ty den födde anspråk och anspråken vållade stegrade utgifter. Såsom bevis på den otroligt högt uppdrifna spekulationen tillåter jag mig anföra, att jag haft i mina händer en af sakkunnig person på den tiden upprättad kalkyl, grundad bland annat på sjutton R:drs medelpris för en tunna råg, öfver en till salu utbjuden egendoms supponerade afkastning. Man torde påminna sig, att den man, som stod i spetsen för våra jernvägsanläggningar, offentligen förklarade att det var nödigt *snart* bestämma jernvägarnes sträckning på det att ej priset på jord skulle äfven å andra orter uppjagas. Kan ett sådant spekulationsraseri hafva varit annat än menligt för jordbrukets lugna och jemna utveckling.

4:o Kreditväsendet. En talare har sagt att »bank- och kreditväsendet var vår olycka». Det har nu en gång blifvit ett talesätt, att sammanlänka bank- och kreditväsendet, och man får väl nöja sig dermed tilldess upplysningen stiger. Om bankväsendet har jag redan yttrat mig. Men vårt kreditväsende är dåligt och skulden dertill ligger dels hos Regering och Riksdagarne, som ej förbättrat den dåliga kreditlagstiftningen, dels hos oss sjelfva, som vidhålla gamla dåliga kreditbruk. Förrän in-teckningsväsendet och Utsökningsbalken förbättrats kommer aldrig fastighetskrediten till heders. Såsom ett exempel på de många dåliga kreditbruken ber jag att få omnämna, att då requisitioner ingingo till fabrikanter, dessa afsände varorna utan att så noga veta, huruvida de skulle komma att erhålla betalning inom tre månader eller efter femton månaders förlopp. Den här af uppkommande osäkerhet vid beräkningarne och ränteförlust skadar fabrikanten vida mer än förlusten af tullskyddet. Beträffande svårigheterna att på laglig väg erhålla liqvid för skuldfordringar, så inser jag nog att man trots sig gynna låntagarne genom en viss efterlåtenhet, men detta var ett grundligt misstag och hade till gifven påföljd att bank-depositionsbevis och obligationer, äfven då räntefoten var lägre, åtnjöto företrädet för in-teckningar och andra enskildes skuldförbindelser. Jag är i tillfälle upplysa att in-tecknade skuldebref blifvit i banker belänta för en obetydlig-het af deras kapitalvärde, blott emedan innehafvaren af dylikt papper ej kunnat utbekomma räntan och ej gerna kunde med sjelfva förskrifningen köpa sina förnödenheter för dagen. Detta är utsökningslagarnes fel. Vidare vill jag beröra ett dåligt kreditbruk, ehuru vådorna deraf äro föga påaktade. Jag menar »löften om lån.» Sådana löften äro farliga då ej tillika bestämmes den dag, då lånet kan utbekommas. I Riksbanken gifvas löften om lån att utfalla »i den ordning ansökningarne derom inkommit.» När nu dessa ansökningar fått ligga bifalna några månader, kan det hända att en ny granskning af det erbjudna dokumentet företages och att papperet kasseras. Hvartill tjenar då löftet om lån, om ej att ytterligare intrassla den lånesökandes affärer. Huru mycken skada hafva ej hypotecks-föreningarne åstadkommit genom deras löften om amorteringslån. Lånesökanden har fått vänta i åratal och under tiden nödgats ådraga sig stora omkostnader för en vigilans, som torde vara helt och hållet främmande för fastighetskrediten.

Dessa äro de väsendtligaste anledningarne till de nu rådande svårigheterna och att så är skall nog blifva upplyst, då en blifvande utredning lägger sanningen i dagen. Hvad beträffar botemedlen, som man hoppas finna, så ber jag få försäkra att jag fåfängt ansträngt hela min förmåga för att söka utfinna något ovanligare medel att lindra de skuldsattes af alla samhällsklasser bekymmer. Hvarför skulle jag ej eftersträfvat detta, då jag nog samt visste, att den, som lyckades häruti, ofelbart skulle blifva landets mest uppburne man. Med förgäfvat! det finnes ingen kungsväg till vetandet och icke heller till välstånd, som endast kan uppnås genom ihärdigt arbete och sparsamhet. Må nu en utredning företagas. Jag vill blott på förhand erinra att ingen bör göra sig några illusioner om Statens förmåga att ordna enskildes affärer. En dyrbar tid spilles, om den enskilde, i stället för att sjelf gripa verket an, intager en afvaktande ställning under förhoppning att det skall

lyckas genom någon utredning anvisa annan hjälp än den, som står att finna i den egna omtanken.

Herr Tornerhjelm: Min mening är ej att tala om orsakerna till det nu förhandenvarande finansiela betrycket; derom har den förre värde talaren redan ordat mycket. Jag vänder mig blott till frågan huruvida tillsättandet af ifrågavarande Utskott skulle vara grundlagsvidrigt eller icke, och får för min del förklara, att jag icke anser det vara grundlagsvidrigt. Herr Wærn har derföre, enligt min öfvertygelse, onödigtvis sökt skrämma Kammaren i detta hänseende. Här är ju så mycket mindre fråga om att disponera öfver bankovinsten utan Banko-Utskottets hörande, som just i motionen blifvit föreslaget, att det ifrågasatta särskilda Utskottet skulle sammanträda med Banko-Utskottet. Och hvad här blifvit anfördt ur banko-reglementet, innefattar dessutom ett Rikets Ständers beslut, som Riksdagen när som helst kan ändra. Här har vidare blifvit taladt om att beslutet skulle strida mot Kammarens föreslagna arbetsordning. Jag tror att äfven i detta fall man sökt utan skäl skrämma Kammaren. Skulle nu det ifrågavarande förslaget icke oförändradt antagas, blir följden den, att det måste återgå till Andra Kammaren; och jag befarar, att det då torde hända, att vi i vår välmening hafva förqvåft hela saken. Jag yrkar derföre, att förslaget måtte blifva antaget i den form, detsamma blifvit af Andra Kammaren framställt.

Talrika rop på proposition hördes ånyo.

Herr Hasselrot: Då jag sist hade ordet, förbisåg jag visst icke, att det tillhör Banko-Utskottet att besluta om användande af bankovinsten, ehuru jag ej kom att särskildt yttra mig härom. Då nemligen grundlagen medgifver det särskilda Utskott, hvars tillsättande jag förordat, rätt att vid förefallande behof sammanträda med Banko-Utskottet, tog jag för afgjort, att derest det ifrågasatta särskilda Utskottet skulle komma till stånd, dylika sammanträden med Banko-Utskottet äfven skulle komma att hållas för behandlande af frågan om användande af bankovinsten. För min del ser jag ej något grundlagsvidrigt i det beslut, som Andra Kammaren fattat; men då användandet af bankovinsten i denna fråga är bisak, och deremot utredningen af orsakerna till vårt jordbruks finansiela betryck hufvudsak, anser jag mig böra biträda det förslag till tillägg i berörda beslut, som blifvit af Herr Wærn framställt.

Friherre Tersmeden: Jag har ej begärt ordet för att yttra mig om behöfligheten af detta Utskott; men jag medgifver att det vore önskligt om en utredning uti det af motionären afsedda syfte kunde vinnas. Jag har begärt ordet egentligen endast för att tillkännagifva, att jag instämmer uti hvad Herr Wærn yttrat. Han har ådagalagt att det är Banko-Utskottets pligt att utlåta sig om bankovinstens användande; och då det åligger Banko-Utskottet tillse hvad mer eller mindre af bankovinsten, som kan erfordras för Bankens konsolidering och med förslag derom till Kamrarne inkomma, samt Banko-Utskottet,

med afseende på hvad som kan afstås, icke får gå längre än att meddela det detta öfverlemnas till Statsverket att användas, på sätt Riksdagen bestämmer, kan naturligtvis något särskildt Utskott icke yttra sig om bankovinstens användande, förrän Banko-Utskottet med sitt förslag till Riksdagen inkommit. Jag ber därför att få instämma uti det förbehåll, Herr Wærn gjort för bifall till det särskilda Utskottets till sättande.

Friherre Sprengtporten: I den förra Riksdags-ordningen fanns en § af innehåll att, om ett Utskott ansåg en fråga ej tillhöra dess befattning, Utskottet skulle afgifva sitt utlåtande till Riks-Stånden, hvilka derefter borde skyndsamt yttra sig under hvilket Utskott de ansågo frågan höra. En sådan § har jag förgäfvets eftersökt i den nya; om den fanns, skulle någon svårighet uti detta fall ej förekomma. Enligt min åsigt måste frågan nu i sin helhet af det särskilda Utskottet behandlas; och med afseende på bankovinsten läser hvarken någon svårighet förefinnas för det särskilda Utskottet att åt förslaget härutinnan gifva en sådan form, som ej utesluter möjligheten för Banko-Utskottet att behandla frågan om samma vinst, eller hinder möta för Kamrarna att låta särskilda Utskottets förslag i den punkten hvila, tills Banko-Utskottets utlåtande om bankovinstens användande inkommit. För att ej förlänga diskussionen genom upptagande af Herr Wallenbergs yttrande till besvarande, inskränker jag mig till att förklara, det jag för min del önskar bifall åt Andra Kammarens protokollsutdrag, om jag ock skulle anse det af Herr Wærn gjorda tillägget som oskadligt.

Grefve af Ugglas: Jag ber att helt kort få yttra mig för bifall till det af Herr Wærn gjorda amendement, att frågan om bankovinstens användande ovillkorligen måtte behandlas af Banko-Utskottet. Det tillkommer detta Utskott att yttra sig om hvad som af bankovinsten erfordras för Bankens konsolidering; så mycket mera som enskild motion om bankovinstens användande blifvit till samma Utskott remitterad. Man har sagt, att det trassel, som måste uppstå genom denna frågas behandlande af tvänne Utskott, skulle kunna hjälpas derigenom, att deputerade från Banko-Utskottet och det särskilda Utskottet sammanträdde; men, om så skulle ske, hvad vunne man dermed? Ett nytt — ett tredje — Utskott bildades sålunda enligt stadgandet uti 47 § Riksdags-ordningen och frågan om bankovinsten förflyttades så väl ifrån det Utskott, som är skyldigt behandla Bankens rörelse och förvaltning, som ifrån det särskilda Utskott, som man nu för samma fråga vill tillsätta. Man torde finna härutaf, i hvilka svårigheter man, genom sammanblandning af Utskottens åligganden, skulle inveckla sig. Jag för min del kan därför omöjligt bifalla tillsättningen af detta Utskott, med mindre det af Herr Wærn föreslagna amendement antages.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälde Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till Andra Kammarens ifrågavarande hemställan, dels af Herr Wærn bifall till samma hemställan med följande tillägg: »dock att frågan om

bankovinstens användning derigenom icke fräntages Banko-Utskottets behandling»; och dels slutligen afslag å merberörda hemställan.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Andra Kammarens förevarande hemställan utan något tillägg, dervid svarades många ja och nej i blandning, sedermera proposition på bifall till samma hemställan med det af Herr Wærn föreslagna tillägg, då svaren utföllo med talrika ja, blandade med många nej, och slutligen proposition på afslag å ifrågavarande hemställan, hvilken proposition besvarades med många nej jemte ett eller annat ja; hvarefter och sedan proposition på bifall till meromnämnda hemställan med det af Herr Wærn föreslagna tillägg förnyats samt besvarats med talrika och starka ja, blandade med många nej, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Sedan flere ledamöter begärt votering samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att Kammarerna egde att bestämma kontrapositionens innehåll vid den blifvande voteringen, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition derå, att bifall till ifrågavarande hemställan utan något tillägg skulle utgöra kontrapositionen, och då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Andra Kammarens, genom protokollsutdrag N:o 85, gjorda hemställan om tillsättande af ett särskildt Utskott för behandling af Herr B. W. Hessles motion, N:o 157, angående åtgärders vidtagande för afhjelpande af jordbrukarnes finansiella betryck, med följande, af Herr Wærn föreslagna tillägg: »dock att frågan om bankovinstens användning derigenom icke fräntages Banko-Utskottets behandling»; röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, bifaller Kammarerna ifrågavarande hemställan utan ofvannämnda tillägg.»

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen, och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 68.

Nej — 40.

Föredrogs ånyo och bifölls Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 2 och 4 dennes bordlagda Betänkande N:o 5, i anledning af gjorda anmärkningar vid behandling af Utskottets Utlåtande N:o 4, med förslag till reglementariska föreskrifter för Riksdagen.

Föredrogs Banko-Utskottets den 4 dennes bordlagda Memorial N:o 2, om utseende af revisorer till granskning af Göteborgs och Malmö länekontors förvaltning och räkenskaper för år 1866.

Herr Reutersvärd: Ehuru Banko-Utskottets ifrågavarande Memorial, om utseende af revisorer för granskning af Göteborgs och Malmö lånekontors förvaltning och räkenskaper för år 1866, endast varit en gång bordlagdt, anhåller jag att Kammaren likväl behagade detsamma redan nu företaga till afgörande, enär revisorerne, hvilka skola sammanträda redan den 1 Mars, böra med möjligaste första utses och erhålla underrättelse om det lemnade uppdraget; och torde Kammaren så mycket heldre böra bifalla Utskottets i Memorialet framställda förslag, som detta endast är tillfälligt, och Banko-Utskottet har för afsigt att framdeles till Riksdagen inkomma med fullständigt förslag i ämnet.

Härefter blefvo de i Memorialet förekommande två hemställanden punktvis föredragna och bifallna.

Anmäldes och bordlades Bevillnings-Utskottets Memorialer;

N:o 1, om återlemnande af en af Herr Jöns Pährsson inom Riksdagens Andra Kammare väckt motion; och

N:o 2, om återlemnande af en utaf Herr O. P. Rylander inom Riksdagens Andra Kammare väckt motion.

Sedan ett protokollsutdrag rörande Första Kammarens tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 5 blifvit justerad, åtskiljdes Kammaren kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem

O. Brakel.